

Галина Першко

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ СТУДЕНТІВ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА» В ІНКЛЮЗИВНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

У статті охарактеризовано уміння та навички, якими повинні володіти майбутні соціальні педагоги, необхідні для роботи з дітьми, котрі мають особливості психофізичного розвитку, під час навчальної соціально-педагогічної практики в інклюзивному навчальному закладі.

Ключові слова: соціальний педагог, діти з особливостями психофізичного розвитку, навчальна соціально-педагогічна практика, інклюзивний навчальний заклад.

В статье охарактеризовано умения и навыки, которыми овладевают будущие социальные педагоги, необходимые для работы с детьми, которые имеют особенности психофизического развития во время учебной социально-педагогической практики в инклюзивном учебном заведении.

Ключові слова: социальный педагог, дети с особенностями психофизического развития, учебная социально-педагогическая практика, инклюзивное учебное заведение.

The article described the skills that future master social workers needed to work with children who have special needs during the study of social and pedagogical practices in inclusive education.

Ключові слова: social worker, childrenve institution.

Постановка проблеми. Навчальна соціально-педагогічна практика є невід'ємною складовою професійної підготовки студентів у вищих навчальних закладах. Вона є містком між теоретичним навчанням майбутніх соціальних педагогів та їхнього самостійною роботою в інклюзивному навчальному закладі. Навчальну соціально-педагогічну практику можна розглядати як процес оволодіння різноманітними вилами професійної діяльності, яка сприяє створенню умов для випробування студентом себе в ролі соціального педагога інклюзивного навчального закладу. Значення навчальної соціально-педагогічної практики полягає в перенесенні студентами набутих теоретичних знань у площину практичної роботи; знайомстві із специфікою роботи соціального педагога в інклюзивному навчальному закладі; формуванні у студентів умінь та навичок, необхідних для роботи з дітьми, які мають особливості психофізичного розвитку; розвитку професійних та особистісних якостей, які необхідні соціальному педагогу для роботи в інклюзивному навчальному закладі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливу роль педагогічної практики у формуванні готовності педагога до майбутньої професійної діяльності відображено в дослідженнях багатьох учених, таких як П. М. Гусак, А. О. Деркач, Н. В. Кузьміна, В. О. Сластьонін, О. Г. Мороз, О. І. Щербаков та ін.

Мета написання статті – охарактеризувати зміст навчальної соціально-педагогічної практики майбутніх соціальних педагогів в інклюзивному навчальному закладі.

Виклад основного матеріалу. Навчальна соціально-педагогічна практика студентів III курсу зі спеціальності «Соціальна педагогіка» (освітньо-кваліфікаційний рівень «бакалавр») інституту психології та соціальної педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка організовується в інклюзивних навчальних закладах. Програма проходження навчальної соціально-педагогічної практики для студентів III курсу (денної форми навчання) містить такі завдання: ознайомитися з індивідуальним планом роботи з дитиною, яка має особливості психофізичного розвитку, зробити його аналіз; проаналізувати, яким чином у закладі забезпечені умови для інклюзії дітей з особливостями психофізичного розвитку; шляхом спостереження та аналізу діяльності соціального педагога визначити, які форми та методи роботи він використовує у роботі з дітьми, котрі мають особливості психофізичного

розвитку; які форми та методи він використовує у роботі з батьками дітей, які мають порушення розвитку; дослідити в процесі спостережень, бесід із соціальним педагогом/психологом, яких труднощів зазнають діти з особливостями психофізичного розвитку в період адаптації до дітей, учителів, уроків, нового режиму дня в навчальному закладі; підготувати і провести бесіду з учнями щодо толерантного ставлення до дітей з особливостями психофізичного розвитку; проаналізувати одну організаційну форму, у якій беруть участь діти з особливостями психофізичного розвитку; скласти програму діагностичного обстеження дитини з особливостями психофізичного розвитку: підібрати діагностичний матеріал дослідження (тести, методики, анкети, опитувальники, вивчення результатів діяльності дитини тощо); визначити можливості навчання і розвитку дитини з тими чи іншими психофізичними порушеннями та необхідні умови для їх реалізації; за результатами проведеного обстеження надати необхідні рекомендації щодо вирішення проблем дитини; узагальнити досвід роботи соціального педагога в інклюзивному навчальному закладі.

Протягом навчальної соціально-педагогічної практики студенти набувають таких умінь та навичок: розрізнати різні види нозологій у дітей з особливостями психофізичного розвитку; робити оцінку потреб дітей; розробляти індивідуальний план роботи з дитиною; визначати проблеми дітей з особливостями психофізичного розвитку; застосовувати доцільні форми, методи роботи з дітьми, які мають особливості психофізичного розвитку.

Під час роботи з дітьми, які мають особливості психофізичного розвитку, майбутні соціальні педагоги мають здійснювати ефективну взаємодію з дітьми, слухати та розуміти їх; проявляти повагу, уважно ставитися до дітей з особливостями психофізичного розвитку, виявляти довіру, дружнє ставлення, доброзичливість; адекватно реагувати на емоції, почуття, афекти дітей з особливостями психофізичного розвитку, об'єктивно оцінювати їхні вчинки [2].

Варто наголосити на тому, що студентам в інклюзивному навчальному закладі необхідно також проявляти ініціативу, творчість при підготовці виховних заходів, вирішенні окремих питань; оперативно реагувати в непередбачених ситуаціях; вирішувати конфлікти, проблемні ситуації та суперечливі питання; добирати оптимальні прийоми, способи та засоби комунікативного впливу.

Надзвичайно важливими для майбутніх соціальних педагогів є такі вміння: консультувати батьків з питань виховання та розвитку дітей; забезпечувати реалізацію прав дітей з особливостями психофізичного розвитку в школі; виховувати в дітей повагу до прав іншої людини; визначати ситуації, які потребують корекційно-реабілітаційного втручання; добирати відповідні корекційно-реабілітаційні методи в конкретних ситуаціях втручання; попереджати соціальну стигматизацію дитини як людини з дефектом, неповносправної, неповноцінної; проводити роботу з педагогічним колективом щодо забезпечення умов сприятливого середовища в інклюзивному навчальному закладі; налагоджувати партнерство з установами та організаціями, які опікуються дітьми з особливостями психофізичного розвитку [3].

Під час практики в інклюзивному навчальному закладі, оскільки в учнів молодшої школи ігрова діяльність залишається провідною, студенти розробляють ігрові програми для молодших школярів відповідно до віку та враховуючи їхні психофізичні особливості шляхом добору різноманітних ігор, організації ігротек, які надають можливість дітям самореалізуватися, проявити себе, перебувати в ситуації успіху. Наприклад, для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, які не можуть брати участь у рухливих іграх, пропонують настільні ігри, пазли, інтелектуальні («Що?Де?Коли?», «Брейн-ринг», «Щасливий випадок», «Слабка ланка»), проблемно-моделюючі ігри (кросворди, тести, головоломки), творчі, які розвивають у дітей естетичне почуття, фантазію, креативність та творчі здібності.

Для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку студенти пропонують переважно розвиваючі логічні ігри, які сприяють розвитку уваги, пам'яті, образного мислення, тренування логічних здібностей, пізнавальних процесів у навчальній діяльності, загальної ерудиції дитини, та розважальні ігри, ігри-забави (веселі жарти, розваги, міні-конкурси, інсценівки). Дітям з емоційно-вольовими порушеннями студенти пропонують ігри-драматизації, ігри-імпровізації, рольові діалоги, театралізовані режисерські ігри із широким

спектром розігрування образів, ситуацій, які спрямовані на переживання дітьми позитивних емоцій, розвиток їх естетичного виховання, формування умінь передавати почуття героїв.

Для дітей з порушеннями мови студенти добирають вербальні ігри, дидактичні ігри та вправи, ігрові мовленнєві ситуації, спрямовані на активізацію мовлення, розвиток зв'язного мовлення, закріплення звуковимови, формування лексичних, фонетичних, граматичних, комунікаційних знань та умінь. Дітям із порушеннями слуху студентами пропонуються ігри, які мають розвивальний, навчальний та ігровий характер і спрямовані на розвиток навичок колективного прийняття рішень в умовах конструктивної взаємодії та співпраці, сюжетно-рольові ігри, які дають широкі можливості щодо творчих проявів дітей, імітаційні (моделюванні життєвих ситуацій), музичні ігри («Упізнай мелодію», «Хто кого переспіває», «Голосисті соловейки»), які збагачують музичні враження, фантазію, формують умінь рухатися під музику, приносять задоволення, радісний настрій дітям.

Для дітей з порушеннями зору студенти пропонують дидактичні ігри на розвиток збережених функцій, моторики, відчуття форми, зорового сприйняття, ігри-вправи на формування навичок просторових уявлень та просторового орієнтування, командні ігри-естафети та спортивно-розважальні ігри-змагання, які потребують координації, точності, вдосконалення рухів, умінь бігати, стрибати, метати тощо. Саме вдалий підбір, систематизація студентами ігор до ігрової програми, ретельне продумування методики її проведення з дітьми сприяють розвитку індивідуальних здібностей та розкриттю творчого потенціалу учнів молодших класів інклюзивного навчального закладу.

Студенти здійснюють також підготовку сценарію проведення дружнього кола для учнів молодшої школи на тему «Поглянь на іншого як на рівного». Така форма роботи сприяє створенню дружніх стосунків дітей з особливостями психофізичного розвитку та їх здорових однолітків, розумінню важливості взаємодопомоги в дитячому колективі, навчас підтримувати одне одного тощо. Ця форма роботи є надзвичайно важливою, оскільки саме в початкових класах дитина з особливостями психофізичного розвитку навчається перебувати в шкільному колективі інклюзивного навчального закладу, будувати спільну навчальну діяльність зі своїми однолітками з типовим розвитком, тому між ними мають бути встановлені демократичні та гуманні відносини.

Здійснюючи розробку плану проведення години спілкування для учнів середньої школи на тему «Толерантність – основа гарних стосунків з іншими», студенти використовують різні методи та прийоми. Наприклад, до її основної частини складають повідомлення, добирають розповіді, вправи, ситуації, формують проблемні питання. Зокрема студенти висвітлювали такі важливі питання: про рівність та різноманітність людей; взаєморозуміння та дружбу між людьми; готовність прийняти та визнавати інших такими, які вони є; взаємодію на основі згоди; повагу прав, бажань, потреб іншого; необхідність співчуття, чуйності, милосердя, дружелюбності у стосунках з товаришами тощо. Виконання такого завдання орієнтоване на формування в студентів умінь пояснювати учням важливість терпимості як необхідної умови збереження злагодності в колективі, в якому навчається дитина з особливостями психофізичного розвитку, демонструвати зразки толерантного ставлення у взаємостосунках з різними людьми. Проведення студентами такої години спілкування під час навчальної соціально-педагогічної практики в інклюзивному навчальному закладі сприяє успішній взаємодії дітей з особливостями психофізичного розвитку в колективі, їхній соціальній адаптації, збереженню та зміцненню фізичного й психічного здоров'я, розвитку творчих здібностей, реалізації потенційних можливостей тощо.

Здійснюючи підготовку плану проведення виховної години для учнів середньої школи на тему «Толерантним будь завжди – своїми діями це доведи», студенти наповнюють її основну частину різноманітними інформаційними повідомленнями, які є надзвичайно корисними для формування уявлення учнів про людяність, ввічливість, доброзичливість; умінь поважати кожного однокласника, не принижувати його людської гідності; бачити в іншому друга, людину, яка підтримає, зрозуміє, надасть пораду; спроможність керувати власними емоціями, розвивати позитивні почуття до дитини, яка має порушення в розвитку, відкинувши можливе упереджене ставлення до неї. Здійснюючи підбір питань до диспуту «Чи треба бути милосердним у сучасному прагматичному світі?» для учнів старших класів, студенти визначають питання для обговорення таким чином, щоб під час проведення диспуту виникала жвава дискусія, щоб питання змусили учнів задуматися над змістом проблеми,

викликали інтерес і власне ставлення до неї. Зокрема студенти пропонують такі питання: «Що означає бути милосердним?», «Якими рисами має володіти милосердна людина?», «До кого треба проявляти милосердя?», «Чи очікує милосердна людина подяки від тих, кому допомагає?», «Чи легко бути милосердним?», «Чи можна примусити людину бути милосердною?», «Чи можна стати милосердним лише на деякий час?», «Чи здатен ти жертвувати власними інтересами заради іншого?» тощо.

В інклюзивному навчальному закладі надзвичайно важливим є проведення бесід з учнями щодо толерантного ставлення до дітей з особливостями психофізичного розвитку. Проведення таких бесід здійснюється студентами в доступній та зрозумілій формі з урахуванням вікових можливостей учнів, під час яких вони мали змогу усвідомити сутність поняття «індивідуальність», «толерантність», «дискримінація», потребу у виробленні толерантного спілкування, толерантної поведінки, її ролі в житті класного колективу, практично застосовувати навички толерантності в повсякденному шкільному житті, усвідомити власний рівень культури толерантності, особистої відповідальності, важливість взаєморозуміння, поваги переконань, почуттів інших, установлення довірливих відносин між однокурсниками.

Складаючи план-конспект проведення бесіди для батьків «Людяність починається із сім'ї», студенти акцентують увагу батьків на вихованні поваги до дітей, які мають порушення в розвитку для того, щоб дитина з особливостями психофізичного розвитку відчувала, що вона належить до класу, є не відторгнутою іншими і займає важливе місце в колективі. Адже встановлення моральних норм співжиття у дружньому шкільному колективі залежить не тільки від самих дітей, але й від їхніх батьків. Така форма роботи сприяє формуванню позитивної громадської думки батьків стосовно спільного навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку в колективі здорових однолітків.

Здійснюючи підготовку тематичної бесіди для батьків на тему «Як визначити та розвивати здібності вашої дитини», більшість студентів уключають до неї поради батькам, наприклад, як керуватися інтересами своєї дитини, враховувати психофізіологічні, інтелектуальні здібності та стан її здоров'я, спостерігати за поведінкою дитини, звертати увагу на те, що любить робити дитина, що вона робить з приємністю, які дії даються їй легко, уникати несхвальних оцінок її творчих ідей, визначивши талант дитини, її здібності та обдарування (музичні здібності, технічні здібності, артистичний талант, здібності до наукової роботи, спортивний талант, літературне обдарування, художні здібності), докладати всіх зусиль, щоб допомогти їх розвивати та реалізувати. Здійснюючи розробку програми тренінгового заняття для педагогічного колективу інклюзивного навчального закладу «Шляхи формування сприятливого соціально-психологічного клімату в класі», студенти приділяють увагу таким важливим аспектам, як розкриття особливостей соціально-психологічного клімату в класі, методам та прийомам забезпечення сприятливого соціально-психологічного клімату для дітей з особливостями психофізичного розвитку.

Готуючи програму тематичного дня «Ось ми які!» в інклюзивному навчальному закладі, студенти наповнюють її різноманітними організаційними формами, які дають можливість дітям з особливостями психофізичного розвитку проявити себе розумними, ініціативними, талановитими та активними: це візитки класів, творчі номери, музичні вітання, жартівливі музичні інсценівки, самопрезентація власних досягнень тощо. Організація тематичного дня «Ось ми які!» в інклюзивному навчальному закладі є надзвичайно важливою, оскільки розвиває артистизм, музикальність, ораторські здібності, мистецький хист, логічне мислення, творчу уяву, естетичні почуття дітей, а також сприяє згуртуванню учнівського колективу. Надзвичайно важливим в інклюзивному навчальному закладі є проведення благодійної акції підтримки дітей з особливостями психофізичного розвитку, під час якої студенти організують майстер-класи для дітей, конкурси малюнків на асфальті, сюрпризи з переодяганнями в костюми улюблених героїв, розважальні шоу, вистави, мюзикли, навчально-розважальні екскурсії тощо.

Висновки. Таким чином, протягом навчальної соціально-педагогічної практики студенти набувають таких умінь та навичок: визначати соціальний статус дітей у класному колективі; здійснювати соціально-педагогічний супровід дітей з особливостями психофізичного розвитку в закладі; надавати соціально-педагогічну підтримку дітям з особливостями психофізичного розвитку в закладі; налагоджувати взаємодію між учнями,

батьками та педагогічними працівниками; організувати роботу, спрямовану на реалізацію творчого потенціалу, здібностей, задатків дітей з особливостями психофізичного розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гомонюк О. М. Значення педагогічної практики у формуванні професійно-педагогічної культури майбутніх соціальних педагогів. – [Електронний ресурс] / Гомонюк О. М. – Режим доступу : <http://www.library.uipa.kharkov.ua>
2. Дети с ограниченными возможностями: проблемы и инновационные тенденции в обучении и воспитании / сост. Н. Д. Соколова, Л. В. Калининкова. – М. : ООО «Аспект», 2005. – 448 с.
3. Інклюзивна школа: особливості організації та управління : навч.-метод. посібн. / А. А. Колупасва, Н. З. Софій, Ю. М. Найда та ін. ; за заг. ред. Л. І. Даниленко. – К. : [б. в.], 2007. – 128 с.
4. Лапа О. Зміст практичної підготовки соціального педагога у вищих навчальних закладах. – [Електронний ресурс] / Лапа О. – Режим доступу : <http://www.dlib.eastview.com>
5. Фалинська З. З. Практична підготовка майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / З. З. Фалинська. – Вінниця, 2006. – 23 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Першко Галина Олексіївна – старший викладач кафедри соціальної педагогіки та корекційної освіти інституту психології та соціальної педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка.

Надійшла до редакції 20.02.2012

УДК 371.13:004

Любов Петухова

СТРУКТУРНО-КОМПОНЕНТНА ПРОФЕСІЙНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У статті розкривається структурно-компонентна характеристика майбутнього вчителя початкових класів.

Ключові слова: компетентність, професійна компетентність.

В статье раскрывается структурно-компонентная характеристика будущего учителя начальных классов.

Ключевые слова: компетентность, профессиональная компетентность.

In the article opens up structurally component description of future teachers of primary school.

Key words: competence, professional competence.

Постановка проблеми. Проблема якості підготовки кваліфікованих кадрів завжди була однією з найважливіших для вищої школи. Тут слід відзначити, що на сучасному етапі розвитку суспільства необхідно, щоб педагогічні заклади не обмежувались орієнтацією на передавання майбутнім спеціалістам лише визначеної суми знань, оскільки вони стають застарілими із часом, а спрямували свої зусилля на підвищення творчого професійного потенціалу молодих спеціалістів, збільшили соціальну цінність формування їхніх дослідницьких умінь і навичок. В умовах переходу до інформаційного суспільства